

Hume's Moraal Filosofie

Wijsgerige Ethiek

G.J.E. Rutten

Hume's conceptie van de menselijke geest

- De menselijke geest is een bundel van *percepties* (voorstellingen)
- Iedere perceptie is een *idee* (mentaal beeld of concept) of een *impressie* (zintuiglijke indruk)
- Het enige verschil tussen ideeën en impressies is hun 'kracht'
  - Deze kracht is de mate van levendigheid of helderheid van de perceptie
- Uit impressies ontstaan door krachtsverlies ideeën
  - alle ideeën stammen dus uit de ervaring (empirisme)
- Uit ideeën kunnen door krachtsvermeerdering impressies ontstaan
- Associatie wetten verklaren waarom het ene idee volgt op het andere (gelijkenis, nabijheid of oorzakelijkheid)
- De *passies* (gevoelens en emoties) zijn zintuiglijke indrukken van zelfervaring en daarom impressies

Hume's conceptie van de menselijke geest (2)

- De impuls om te handelen wordt uitsluitend veroorzaakt door de passies. Het zijn dus de passies die de *wil* sturen.
- De wil is uiteindelijk zelf ook een impressie. Het is het gevoel dat ontstaat wanneer we ons ervan bewust zijn dat we tot handelen (actie) overgaan
- De *rede* alléén kan de wil nooit tot actie aanzetten. De rede levert slechts de benodigde feitelijke kennis van een situatie. Bijvoorbeeld de meest waarschijnlijke gevolgen van mogelijke handelingen. De rede is daarom een “slave of the passions”
- Een conflict tussen rede en passies doet zich niet voor (“It's not contrary to reason to prefer the destruction of the whole world to the scratching of my finger”)

Morele oordelen

- Morele oordelen worden niet afgeleid vanuit de rede. De rede houdt zich slechts bezig met “relations between ideas” of “matters of fact”. Uit een dergelijke verzameling feitelijke (is) uitspraken kan nooit een moreel oordeel (ought) afgeleid worden. De rede is niet in staat om menselijke doelen te evalueren. De rede kan slechts aangeven hoe een gegeven doel bereikt zou kunnen worden.
  - Hume’s moraal filosofie is anti-rationalistisch
- Morele oordelen worden niet ontleend aan goddelijke openbaring
  - Hume’s moraal filosofie is volledig seculier

Morele oordelen (2)

- Het object van een moreel oordeel is een *karaktereigenschap*
- Een *karaktereigenschap* is de dispositie om zekere passies te voelen en daarom bepaalde motieven voor actie te hebben
  - Het moreel beoordelen van een handeling (actie) wordt gereduceerd tot het beoordelen van de veroorzakende *karaktereigenschap* (ofwel het motief van de handelende persoon)
- Een *moreel oordeel* van een *karaktereigenschap* is het plezierige gevoel van goedkeuring of het pijnlijke gevoel van afkeuring dat ontstaat wanneer een bepaald type toeschouwer zijn aandacht richt op de *karaktereigenschap*
  - Morele oordelen vereisen een toeschouwer welke een algemeen, onbevooroordeeld (ofwel 3de persoon) gezichtspunt inneemt. De toeschouwer dient zijn individuele situatie (met z'n persoonlijke verlangens, eisen en belangen) niet in ogenschouw te nemen.
- Een *karaktereigenschap* is een *deugd* (igv plezierig gevoel van goedkeuring) of een *ondeugd* (igv pijnlijk gevoel van afkeuring)

Morele oordelen (3)

- Een moreel oordeel is dus in essentie een specifiek soort gevoel (*moreel sentiment*) dat ontstaat door een speciaal type gewaarwording (*moreel zintuig*).
- Bekende passies zoals liefde of haat, trots of schaamte zijn niet gelijk aan het moreel sentiment. Ze worden er wel door veroorzaakt.
- Door empirische observatie blijkt dat iedere deugd
  - gepaard gaat met gevoelens van plezier bij degenen op wie de uit de deugd voortkomende actie is gericht EN/OF nuttig is voor de gehele samenleving op de langere termijn
- Door empirische observatie blijkt dat iedere ondeugd
  - gepaard gaat met gevoelens van pijn bij degenen op wie de uit de ondeugd voortkomende actie is gericht EN/OF destructief is voor de gehele samenleving op de langere termijn
- Morele sentimenten worden veroorzaakt door het psychologische mechanisme van de *sympathie* (nader toelichten!)
- Morele sentimenten lijken gegrond in “humanity, a feeling for the happiness of mankind, and resentment of their misery”

Natuurlijke en artificiële deugden

- Een deugd is *natuurlijk* indien haar bestaan en het bestaan van ons plezierige gevoel van haar goedkeuring niet afhankelijk zijn van het bestaan van sociaal-culturele conventies of wettelijke regels
  - Grootmoedigheid, ruimhartigheid, edelmoedigheid, mildheid, vrijgevigheid, gulheid, vriendschap, zorgvuldigheid, tact, geestigheid, gevatheid, scherpzinnigheid
- Een deugd is *artificieel* indien haar bestaan en het bestaan van ons plezierige gevoel van haar goedkeuring volledig afhankelijk zijn van het bestaan van sociaal-culturele conventies of wettelijke regels
  - Respecteren van elkaars eigendom, trouw zijn aan gemaakte beloften, trouw aan de overheid, huwelijkse trouw en goede manieren

Natuurlijke en artificiële deugden (2)

- De vraag naar de *herkomst* van artificiële deugden is een vraag naar de herkomst van sociaal-culturele conventies en wettelijke regels.
  - De mens is van nature erg hebzuchtig en kent slechts een beperkte generositeit naar zijn medemens (beperkt tot eigen kring van dierbaren)
  - Hierdoor wordt effectief samenwerken in grotere maatschappelijke verbanden gefrustreerd waardoor onze welvaart minimaal blijft
  - Er ontstaan op informele wijze bepaalde conventies (zoals respect voor bezit) die grootschaligere maatschappelijke samenwerking mogelijk maken en waardoor onze welvaart kan toenemen
  - Mensen zijn geneigd om zich aan de conventies te houden omdat ze niet buitengesloten willen worden en ook de voordelen ervan inzien. Inspirerende rolmodellen en educatie zijn hier echter ook van belang.
  - Wanneer de maatschappij nog groter en complexer wordt is er ook een overheid nodig die de conventies tot wet verheft en naleving afdwingt
- Rechtvaardigheid betekent uiteindelijk niets anders dan je houden aan de ontstane maatschappelijke conventies/wetten

Discussiepunten

- Maakt Hume een onderscheid tussen het verklaren en rechtvaardigen van morele oordelen? Zo ja, hoe?
- Past Hume's moraal filosofie in het schema van morele oordelen?
  - Cognitivisme (descriptivisme, ...)
  - Noncognitivisme (emotivisme, prescriptivisme, ...)
- Is Hume's moraal filosofie een vorm van utilisme?